

Юридичні науки

Терещенко Сергій Сергійович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Анотація. В статті розглянуто контроль за діяльністю служби безпеки України та юридична відповідальність. З'ясовано що, громадський контроль за діяльністю СБУ вимагає усунення формалізму та наявності законодавчих гарантій для його фактичного виконання.

Ключові слова: контроль, юридична відповідальність СБУ, Служба безпеки України.

Науковий та практичний інтерес до вирішення питання контролю діяльності правоохоронних органів, зокрема Служби безпеки України, є наслідком демократизації українського суспільства та державності. Враховуючи, що робота правоохоронних органів, які спиралися на захист державної безпеки, тривалий час обмежувалася витоком будь-якої інформації, сьогодні реформа суспільного життя в нашій країні має зосередитися на формуванні моделі партнерства між суспільствами та СБУ.

Питання здійснення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів були предметом досліджень О. Андрійко, М. Ануфрієва, О. Бандурки, О. Гаєвської, В. Гаращука, І. Голосніченка, В. Кобринського, О. Корнієвського, Ю. Кравченка, О. Музичука, В. Петкова, О. Сушинського та інших дослідників.

Метою є теоретичне дослідження контролю за діяльністю СБУ та юридичної відповідальності даного правоохоронного органу.

У сучасному світі для будь-якої з країн має значення Національна безпека. Від рівня національної безпеки та ефективності захисту прав громадян залежить саме існування і розвиток людини, суспільства і держави в цілому. Процеси глобалізації, посилення єдності світу з одночасним розширенням його національного розмаїття, що призвели до зміни характеру загроз і небезпек для людства, окремих націй і держав, вимагають нових підходів до зміцнення міжнародної безпеки. Поява нових видів загроз і зміна пріоритетів у забезпеченні національної безпеки впливають на кардинальні зміни в системах регіонального та світового рівнів і вимагають визначення ступеня впливу цих змін на безпеку України.

Безпека держави вимагає комплексних заходів. Експерти неурядових та державних інститутів об'єднали свої зусилля з метою здійснення стратегічної оцінки стану національної безпеки України.

Так, Верховна Рада України здійснює постійний контроль за діяльністю Служби безпеки України та дотриманням законодавства. Голова Служби безпеки України щорічно подає до Верховної Ради України звіт про діяльність Служби безпеки України.

Президент України та уповноважені ним державні органи також будуть контролювати діяльність Служби безпеки України.

Служба безпеки України регулярно інформує Президента України, членів Ради національної безпеки України та спеціально призначених Президентом України посадових осіб про основні питання своєї діяльності, порушення законодавства та надає на їх прохання іншу необхідну інформацію. Голова Служби безпеки України щорічно подає Президенту України письмовий звіт про діяльність Служби безпеки України і несе персональну відповідальність за актуальність, об'єктивність та повноту наданої інформації.

З боку законодавчої влади СБУ підзвітна Верховній Раді України. Голова СБУ щорічно подає Верховній Раді України звіт про діяльність СБУ

[1, ст. 31]. Проте основний контроль за діяльністю СБУ здійснює Президент України. Так, СБУ регулярно у порядку, визначеному Президентом України, інформує його, членів ради національної безпеки України і посадових осіб, спеціально призначених Президентом України, з основних питань своєї діяльності, про випадки порушення законодавства, а також на їх вимогу подає інші необхідні відомості [1, ч. 3 ст. 32].

«Представляється безсумнівним, – пише український правозахисник Є. Ю. Захаров, – що СБУ діє практично безконтрольно або, принаймні, про цей контроль громадськості нічого не відомо» [2].

Контроль за діяльністю СБУ повинен здійснювати відповідний комітет Верховний Ради України, проте наразі даний комітет відсутній.

Співробітники Служби безпеки України, які виконують свої обов'язки відповідно до наданих законодавством повноважень і в рамках Закону, не несуть відповідальності за завдані майнові збитки. Такі збитки відповідно до законодавства компенсуються за рахунок державного бюджету Службою безпеки України (ст. 35 Закону України «Про Службу безпеки України»).

Законні вимоги співробітників Служби безпеки України при виконанні ними службових обов'язків є обов'язковими для громадян і посадових осіб. Непокора або опір законним вимогам співробітників Служби безпеки України, неправомірне втручання в їх законну діяльність тягнуть за собою відповідальність, передбачену законодавством (ст. 36 Закону України «Про Службу безпеки України»)[1].

За Калініним О.В. громадський контроль за СБУ являє собою не лише поінформованість громадян про діяльність СБУ, але й діяльність суб'єктів громадянського суспільства, спрямовану на виявлення порушень вимог законодавства з боку посадових осіб і персоналу СБУ, а також на визначення рівня доцільності та обґрунтованості їх рішень, здійснюваної на

підставі нормативно-правових актів, у яких закріплено права та обов'язки суб'єктів контролю на добровільній основі [3].

Таким чином, інститути громадянського суспільства виконує дуже важливу функцію демократичного контролю. Отримуючи певну інформацію, громадські та правозахисні організації мають можливість не тільки контролювати діяльність спеціальних служб, а й надавати їм допомогу у просвітницькій роботі серед населення. Крім того, вони можуть впливати на прийняття парламентом необхідних законів, попереджати громадськість про порушення спеціальних служб та підвищувати інтерес суспільства до питань безпеки держави та її органів.

З огляду на вищевикладене, громадський контроль за діяльністю СБУ вимагає усунення формалізму та наявності законодавчих гарантій для його фактичного виконання.

Контроль у Норвегії здійснюють спецслужби (Служба безпеки Норвезької поліції, Спеціальна служба Норвегії та Служба національної безпеки Норвегії) та парламентський наглядовий орган - Комітет з нагляду за спеціальними службами. Члени комітету, які не є членами парламенту, обираються парламентом Норвегії. Метою цієї діяльності є забезпечення незалежності контролюючого органу від уряду, у його поточній діяльності та від парламенту. Такий контроль має форму інспекцій та розгляду скарг на дії чи бездіяльність спеціальних служб від норвезьких громадян та організацій. Цей комітет подає щорічний звіт до Парламенту про свою діяльність і, за необхідності, спеціальний секретний звіт [4].

Узагальнюючи вищесказане, слід зазначити, що Служба безпеки України знаходиться під контролем Президента України та Верховної Ради України. Прокурор здійснює нагляд за дотриманням законодавства СБУ в межах своїх повноважень. Однак, відповідно до європейського законодавства, у Верховній Раді України повинен бути комітет контролю СБУ, якого зараз немає. Працівники СБУ не несуть відповідальності за

збитки, завдані під час виконання своїх обов'язків. Контроль за адміністративно-господарською та фінансовою діяльністю Служби безпеки України здійснюється у порядку, встановленому Президентом України. Правові вимоги членів СБУ при виконанні ними своїх обов'язків є обов'язковими.

Література

1. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>
2. Захаров Є.Ю. Служба безпеки України та права людини. URL: <https://helsinki.org.ua/sluzhba-bezpeky-ukrajiny-ta-prava-lyudyny-e-zaharov/>
3. Калінін О. В. Адміністративно-правові засади громадського контролю за діяльністю Служби безпеки України: дис. ... к. ю. н.; спец. : 12.00.07 - «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2015. 222 с.
4. Гірич В. М. Шляхи розбудови і підвищення ефективності функціонування системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки: Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/535>